

30th Latin Summer School

January 2023

Class 3 b ii

Tutors:

Roger Pitcher and Alison Waters

OVID *Amores* I

I

Arma gravi numero violentaque bella parabam
edere, materia conveniente modis.
par erat inferior versus—risisse Cupido
dicitur atque unum surripuisse pedem.
'Quis tibi, saeve puer, dedit hoc in carmina iuris? 5
Pieridum vates, non tua turba sumus.
quid, si praeripiat flavae Venus arma Minervae,
ventilet accensas flava Minerva faces?
quis probet in silvis Cererem regnare iugosis,
lege pharetratae Virginis arva coli? 10
crinibus insignem quis acuta cuspide Phoebum
instruat, Aoniam Marte movente lyram?
sunt tibi magna, puer, nimiumque potentia regna;
cur opus adfectas, ambitiose, novum?
an, quod ubique, tuum est? tua sunt Heliconia tempe? 15
vix etiam Phoebo iam lyra tuta sua est?
cum bene surrexit versu nova pagina primo,
attenuat nervos proximus ille meos;
nec mihi materia est numeris levioribus apta,
aut puer aut longas compta puella comas.' 20
Questus eram, pharetra cum protinus ille soluta
legit in exitium spicula facta meum,
lunavitque genu sinuosum fortiter arcum,
'quod' que 'canas, vates, accipe' dixit 'opus!
Me miserum! certas habuit puer ille sagittas. 25
uror, et in vacuo pectore regnat Amor.
Sex mihi surgat opus numeris, in quinque residat:
ferrea cum vestris bella valete modis!
cingere litorea flaventia tempora myrto,
Musa, per undenos emodulanda pedes! 30

IV

Vir tuus est epulas nobis aditurus easdem—
ultima coena tuo sit, precor, illa viro!
ergo ego dilectam tantum conviva puellam
adspiciam? tangi quem iuвет, alter erit,
alteriusque sinus apte subiecta fovebis? 5
iniciet collo, cum volet, ille manum?
desino mirari, posito quod candida vino
Atracis ambiguos traxit in arma viros.
nec mihi silva domus, nec equo mea membra cohaerent—
vix a te videor posse tenere manus! 10
Quae tibi sint facienda tamen cognosce, nec Euris
da mea nec tepidis verba ferenda Notis!

ante veni, quam vir—nec quid, si veneris ante,
possit agi video; sed tamen ante veni.

cum premet ille torum, vultu comes ipsa modesto 15
ibis, ut accumbas—clam mihi tange pedem!
me specta nutusque meos vultumque loquacem;
excipe furtivas et refer ipsa notas.
verba superciliis sine voce loquentia dicam;
verba leges digitis, verba notata mero. 20
cum tibi succurret Veneris lascivia nostrae,
purpureas tenero pollice tange genas.
siquid erit, de me tacita quod mente queraris,
pendeat extrema mollis ab aure manus.
cum tibi, quae faciam, mea lux, dicamve, placebunt, 25
versetur digitis anulus usque tuis.
tange manu mensam, tangunt quo more precantes,
optabis merito cum mala multa viro.
Quod tibi miscuerit, sapias, bibat ipse, iubeto;
tu puerum leviter posce, quod ipsa voles. 30
quae tu reddideris ego primus pocula sumam,
et, qua tu biberis, hac ego parte bibam.
si tibi forte dabit, quod praegustaverit ipse,
reice libatos illius ore cibos.
nec premat inpositis sinito tua colla lacertis, 35
mite nec in rigido pectore pone caput;
nec sinus admittat digitos habilesve papillae;
oscula praecipue nulla dedisse velis!
oscula si dederis, fiam manifestus amator
et dicam 'mea sunt!' iniciamque manum. 40
Haec tamen adspiciam, sed quae bene pallia celant,
illa mihi caeci causa timoris erunt.
nec femori committe femur nec crure cohaere
nec tenerum duro cum pede iunge pedem.
multa miser timeo, quia feci multa proterve, 45
exemplique metu torqueor, ecce, mei.
saepe mihi dominaeque meae properata voluptas
veste sub iniecta dulce peregit opus.
hoc tu non facies; sed, ne fecisse puteris,
conscia de tergo pallia deme tuo. 50
vir bibat usque roga—precibus tamen oscula desint!—
dumque bibit, furtim si potes, adde merum.
si bene conpositus somno vinoque iacebit,
consilium nobis resque locusque dabunt.
cum surges abitura domum, surgemus et omnes, 55
in medium turbae fac memor agmen eas.
agmine me invenies aut invenieris in illo:
quidquid ibi poteris tangere, tange, mei.
Me miserum! monui, paucas quod prosit in horas;
separor a domina nocte iubente mea. 60
nocte vir includet, lacrimis ego maestus obortis,
qua licet, ad saevas prosequar usque fores.
oscula iam sumet, iam non tantum oscula sumet:

quod mihi das furtim, iure coacta dabis.
verum invita dato—potes hoc—similisque coactae; 65
blanditiae taceant, sitque maligna Venus.
si mea vota valent, illum quoque ne iuuet, opto;
si minus, at certe te iuuet inde nihil.
sed quaecumque tamen noctem fortuna sequetur,
cras mihi constanti voce dedisse nega! 70

V

Aestus erat, mediamque dies exegerat horam;
adposui medio membra levanda toro.
pars adaperta fuit, pars altera clausa fenestrae;
quale fere silvae lumen habere solent,
qualia sublucent fugiente crepuscula Phoebos, 5
aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.
illa verecundis lux est praebenda puellis,
qua timidus latebras speret habere pudor.
ecce, Corinna venit, tunica velata recincta,
candida dividua colla tegente coma— 10
qualiter in thalamos famosa Semiramis isse
dicitur, et multis Lais amata viris.
Deripui tunicam—nec multum rara nocebat;
pugnabat tunica sed tamen illa tegi.
quae cum ita pugnaret, tamquam quae vincere nollet, 15
victa est non aegre prodicione sua.
ut stetit ante oculos posito velamine nostros,
in toto nusquam corpore menda fuit.
quos umeros, quales vidi tetigique lacertos!
forma papillarum quam fuit apta premi! 20
quam castigato planus sub pectore venter!
quantum et quale latus! quam iuvenale femur!
Singula quid referam? nil non laudabile vidi
et nudam pressi corpus ad usque meum.
Cetera quis nescit? lassi requievimus ambo. 25
proveniant medii sic mihi saepe dies!

VII

Adde manus in vincla meas—meruere catenas—
dum furor omnis abit, siquis amicus ades!
nam furor in dominam temeraria bracchia movit;
flet mea vaesana laesa puella manu.
tunc ego vel caros potui violare parentes 5
saeva vel in sanctos verbera ferre deos!
Quid? non et clipei dominus septemplicis Ajax
stravit deprensos lata per arva greges,
et, vindex in matre patris, malus ultor, Orestes
ausus in arcanas poscere tela deas? 10

ergo ego digestos potui laniare capillos?
 nec dominam motae dedecuerere comae.
 sic formosa fuit. talem Schoeneida dicam
 Maenalias arcu sollicitasse feras;
 talis periuri promissaque velaque Thesei 15
 flevit praecipites Cressa tulisse Notos;
 sic, nisi vittatis quod erat Cassandra capillis,
 procubuit templo, casta Minerva, tuo.
 Quis mihi non 'demens!' quis non mihi 'barbare!' dixit?
 ipsa nihil; pavido est lingua retenta metu. 20
 sed taciti fecere tamen convicia vultus;
 egit me lacrimis ore silente reum.
 ante meos umeris vellem cecidisse lacertos;
 utiliter potui parte carere mei.
 in mea vaesanas habui dispendia vires 25
 et valui poenam fortis in ipse meam.
 quid mihi vobiscum, caedis scelerumque ministræ?
 debita sacrilegae vincla subite manus!
 an, si pulsassem minimum de plebe Quiritem,
 plecterer—in dominam ius mihi maius erit? 30
 pessima Tydides scelerum monumenta reliquit.
 ille deam primus perculit—alter ego!
 et minus ille nocens. mihi, quam profitebar amare
 laesa est; Tydides saevus in hoste fuit.
 I nunc, magnificos victor molire triumphos, 35
 cinge comam lauro votaue redde Iovi,
 quaeque tuos currus comitantum turba sequetur,
 clamet 'io! forti victa puella viro est!'
 ante eat effuso tristis captiva capillo,
 si sinerent laesae, candida tota, genae. 40
 aptius impressis fuerat vivere labellis
 et collum blandi dentis habere notam.
 denique, si tumidi ritu torrentis agebar,
 caecaque me praedam fecerat ira suam,
 nonne satis fuerat timidæ inclamasse puellae, 45
 nec nimium rigidas intonuisse minas,
 aut tunicam a summa diducere turpiter ora
 ad mediam?—mediae zona tulisset opem.
 At nunc sustinui raptis a fronte capillis
 ferreus ingenuas ungue notare genas. 50
 adstitit illa amens albo et sine sanguine vultu,
 caeduntur Pariis qualia saxa iugis.
 exanimis artus et membra trementia vidi—
 ut cum populeas ventilat aura comas,
 ut leni Zephyro gracilis vibratur harundo, 55
 summave cum tepido stringitur unda Noto;
 suspensaeque diu lacrimae fluxere per ora,
 qualiter abiecta de nive manat aqua.
 tunc ego me primum coepi sentire nocentem—
 sanguis erant lacrimae, quas dabat illa, meus. 60
 ter tamen ante pedes volui procumbere supplex;

ter formidatas reppulit illa manus.
At tu ne dubita—minuet vindicta dolorem—
protinus in vultus unguibus ire meos.
nec nostris oculis nec nostris parce capillis: 65
quamlibet infirmas adiuvat ira manus;
neve mei sceleris tam tristia signa supersint,
pone recompositas in statione comas!

VIII

Est quaedam—quicumque volet cognoscere lenam,
audiat!—est quaedam nomine Dipsas anus.
ex re nomen habet—nigri non illa parentem
Memnonis in roseis sobria vidit equis.
illa magas artes Aeaetaeque carmina novit 5
inque caput liquidas arte recurvat aquas;
scit bene, quid gramen, quid torto concita rhombo
licia, quid valeat virus amantis equae.
cum voluit, toto glomerantur nubila caelo;
cum voluit, puro fulget in orbe dies. 10
sanguine, siqua fides, stillantia sidera vidi;
purpureus Lunae sanguine vultus erat.
hanc ego nocturnas versam volitare per umbras
suspikor et pluma corpus anile tegi.
suspikor, et fama est. oculis quoque pupula duplex 15
fulminat, et gemino lumen ab orbe venit.
evocat antiquis proavos atavosque sepulcris
et solidam longo carmine findit humum.
Haec sibi proposuit thalamos temerare pudicos;
nec tamen eloquio lingua nocente caret. 20
fors me sermoni testem dedit; illa monebat
talia—me duplices occulere fores:
'scis here te, mea lux, iuveni placuisse beato?
haesit et in vultu constitit usque tuo.
et cur non placeas? nulli tua forma secunda est; 25
me miseram, dignus corpore cultus abest!
tam felix esses quam formosissima, vellem—
non ego, te facta divite, pauper ero.
stella tibi oppositi nocuit contraria Martis.
Mars abiit; signo nunc Venus apta suo. 30
prosit ut adveniens, en adspice! dives amator
te cupiit; curae, quid tibi desit, habet.
est etiam facies, qua se tibi conparet, illi;
si te non emptam vellet, emendus erat.'
Erubuit. 'deceat alba quidem pudor ora, sed iste, 35
si simules, prodest; verus obesse solet.
cum bene deiectis gremium spectabis ocellis,
quantum quisque ferat, respiciendus erit.
forsitan inmundae Tatio regnante Sabinae

noluerint habiles pluribus esse viris; 40
 nunc Mars externis animos exercet in armis,
 at Venus Aeneae regnat in urbe sui.
 ludunt formosae; casta est, quam nemo rogavit—
 aut, si rusticitas non vetat, ipsa rogat.
 has quoque, quae frontis rugas in vertice portant, 45
 excute; de rugis crimina multa cadent.
 Penelope iuvenum vires temptabat in arcu;
 qui latus argueret, corneus arcus erat.
 labitur occulte fallitque volubilis aetas,
 ut celer admissis labitur amnis aquis. 50
 aera nitent usu, vestis bona quaerit haberi,
 canescunt turpi tecta relictis situ—
 forma, nisi admittas, nullo exercente senescit.
 nec satis effectus unus et alter habent;
 certior e multis nec tam invidiosa rapina est. 55
 plena venit canis de grege praeda lupis.
 Ecce, quid iste tuus praeter nova carmina vates
 donat? amatoris milia multa leges.
 ipse deus vatium palla spectabilis aurea
 tractat inauratae consona fila lyrae. 60
 qui dabit, ille tibi magno sit maior Homero;
 crede mihi, res est ingeniosa dare.
 nec tu, si quis erit capitis mercede redemptus,
 despice; gypsati crimen inane pedis.
 nec te decipiant veteres circum atria cerae. 65
 tolle tuos tecum, pauper amator, avos!
 qui, quia pulcher erit, poscet sine munere noctem,
 quod det, amatorem flagitet ante suum!
 Parcius exigit pretium, dum retia tendis,
 ne fugiant; captos legibus ure tuis! 70
 nec nocuit simulatus amor; sine, credat amari,
 et cave ne gratis hic tibi constet amor!
 saepe nega noctes. capitis modo finge dolorem,
 et modo, quae causas praebeat, Isis erit.
 mox recipe, ut nullum patiendi colligat usum, 75
 neve relentescat saepe repulsus amor.
 surda sit oranti tua ianua, laxa ferenti;
 audiat exclusi verba receptus amans;
 et, quasi laesa prior, nonnumquam irascere laeso—
 vanescit culpa culpa repensa tua. 80
 sed numquam dederis spatiosum tempus in iram:
 saepe simultates ira morata facit.
 quin etiam discant oculi lacrimare coacti,
 et faciant udas illa vel ille genas;
 nec, si quem falles, tu periurare timeto— 85
 commodat in lusus numina surda Venus.
 servus et ad partes sollers ancilla parentur,
 qui doceant, apte quid tibi possit emi;
 et sibi pauca rogent—multos si pauca rogabunt,
 postmodo de stipula grandis acervus erit. 90

et soror et mater, nutrix quoque carpat amantem;
 fit cito per multas praeda petita manus.
 cum te deficient poscendi munera causae,
 natalem libo testificare tuum!
 Ne securus amet nullo rivale, caveto; 95
 non bene, si tollas proelia, durat amor.
 ille viri videat toto vestigia lecto
 factaque lascivis livida colla notis.
 munera praecipue videat, quae miserit alter.
 si dederit nemo, Sacra roganda Via est. 100
 cum multa abstuleris, ut non tamen omnia donet,
 quod numquam reddas, commodet, ipsa roga!
 lingua iuuet mentemque tegat—blandire noceque;
 in pia sub dulci melle venena latent.
 Haec si praestiteris usu mihi cognita longo, 105
 nec tulerint voces ventus et aura meas,
 saepe mihi dices vivae bene, saepe rogabis,
 ut mea defunctae molliter ossa cubent.'
 Vox erat in cursu, cum me mea prodidit umbra,
 at nostrae vix se continuere manus, 110
 quin albam raramque comam lacrimosaque vino
 lumina rugosas distraherentque genas.
 di tibi dent nullosque Lares inopemque senectam,
 et longas hiemes perpetuamque sitim!

IX

Militat omnis amans, et habet sua castra Cupido;
 Attice, crede mihi, militat omnis amans.
 quae bello est habilis, Veneri quoque convenit aetas.
 turpe senex miles, turpe senilis amor.
 quos petiere duces animos in milite forti, 5
 hos petit in socio bella puella viro.
 pervigilant ambo; terra requiescit uterque—
 ille fores dominae servat, at ille ducis.
 militis officium longa est via; mitte puellam,
 strenuus exempto fine sequetur amans. 10
 ibit in adversos montes duplicataque nimbo
 flumina, congestas exeret ille nives,
 nec freta pressurus tumidos causabitur Euros
 aptaque verrendis sidera quaeret aquis.
 quis nisi vel miles vel amans et frigora noctis 15
 et denso mixtas perferet imbre nives?
 mittitur infestos alter speculator in hostes;
 in rivale oculos alter, ut hoste, tenet.
 ille graves urbes, hic durae limen amicae
 obsidet; hic portas frangit, at ille fores. 20
 Saepe soporatus invadere profuit hostes
 caedere et armata vulgus inerme manu.

sic fera Threicii ceciderunt agmina Rhesi,
et dominum capti deseruistis equi.
nempe maritorum somnis utuntur amantes, 25
et sua sopitis hostibus arma movent.
custodum transire manus vigilumque catervas
militis et miseri semper amantis opus.
Mars dubius nec certa Venus; victique resurgunt,
quosque neges umquam posse iacere, cadunt. 30
Ergo desidiam quicumque vocabat amorem,
desinat. ingenii est experientis amor.
ardet in abducta Briseide magnus Achilles—
dum licet, Argeas frangite, Troes, opes!
Hector ab Andromaches complexibus ibat ad arma, 35
et, galeam capiti quae daret, uxor erat.
summa ducum, Atrides, visa Priameide fertur
Maenadis effusis obstipuisse comis.
Mars quoque deprensus fabrilia vincula sensit;
notior in caelo fabula nulla fuit. 40
ipse ego segnis eram discinctaque in otia natus;
mollierant animos lectus et umbra meos.
inpulit ignavum formosae cura puellae
iussit et in castris aera merere suis.
inde vides agilem nocturnaue bella gerentem. 45
qui nolet fieri desidiosus, amet!

OVID *Ars Amatoria* I

Principio, quod amare velis, reperire labora, 35
Qui nova nunc primum miles in arma venis.
Proximus huic labor est placitam exorare puellam:
Tertius, ut longo tempore duret amor.
Hic modus, haec nostro signabitur area curru:
Haec erit admissa meta terenda rota. 40
Dum licet, et loris passim potes ire solutis,
Elige cui dicas 'tu mihi sola places.'
Haec tibi non tenues veniet delapsa per auras:
Quaerenda est oculis apta puella tuis.
Scit bene venator, cervis ubi retia tendat, 45
Scit bene, qua frendens valle moretur aper;
Aucupibus noti frutices; qui sustinet hamos,
Novit quae multo pisce natentur aquae:
Tu quoque, materiam longo qui quaeris amori,
Ante frequens quo sit disce puella loco. 50
Non ego quaerentem vento dare vela iubebo,
Nec tibi, ut invenias, longa terenda via est.
Andromedan Perseus nigris portarit ab Indis,
Raptaque sit Phrygio Graia puella viro,
Tot tibi tamque dabit formosas Roma puellas, 55
'Haec habet' ut dicas 'quicquid in orbe fuit.'
Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos,
Aequore quot pisces, fronde teguntur aves,
Quot caelum stellas, tot habet tua Roma puellas:
Mater in Aeneae constitit urbe sui. 60
Seu caperis primis et adhuc crescentibus annis,
Ante oculos veniet vera puella tuos:
Sive cupis iuvenem, iuvenes tibi mille placebunt.
Cogeris voti nescius esse tui:
Seu te forte iuvat sera et sapientior aetas, 65
Hoc quoque, crede mihi, plenius agmen erit.
Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra,
Cum sol Herculei terga leonis adit:
Aut ubi muneribus nati sua munera mater
Addidit, externo marmore dives opus. 70
Nec tibi vitetur quae, priscis sparsa tabellis,
Porticus auctoris Livia nomen habet:
Quaque parare necem miseris patruelibus ausae
Belides et stricto stat ferus ense pater.
Nec te praetereat Veneri ploratus Adonis, 75
Cultaque Iudaeo septima sacra Syro.
Nec fuge linigerae Memphitica templa iuvencae:
Multas illa facit, quod fuit ipsa Iovi.

Et fora conveniunt (quis credere possit?) amori:
 Flammaque in arguto saepe reperta foro: 80
 Subdita qua Veneris facto de marmore templo
 Appias expressis aera pulsat aquis,
 Illo saepe loco capitur consultus Amori,
 Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi:
 Illo saepe loco desunt sua verba diserto, 85
 Resque novae veniunt, causaque agenda sua est.
 Hunc Venus e templis, quae sunt confinia, ridet:
 Qui modo patronus, nunc cupit esse cliens.
 Sed tu praecipue curvis venare theatri:
 Haec loca sunt voto fertiliora tuo. 90
 Illic invenies quod ames, quod ludere possis,
 Quodque semel tangas, quodque tenere velis.
 Ut redit itque frequens longum formica per agmen,
 Granifero solitum cum vehit ore cibum,
 Aut ut apes saltusque suos et olentia nactae 95
 Pascua per flores et thyma summa volant,
 Sic ruit ad celebres cultissima femina ludos:
 Copia iudicium saepe morata meum est.
 Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsae:
 Ille locus casti damna pudoris habet. 100
 Primus sollicitos fecisti, Romule, ludos,
 Cum iuvit viduos rapta Sabina viros.
 Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro,
 Nec fuerant liquido pulpita rubra croco;
 Illic quas tulerant nemorosa Palatia, frondes 105
 Simpliciter positae, scena sine arte fuit;
 In gradibus sedit populus de caespite factis,
 Qualibet hirsutas fronde tegente comas.
 Respiciunt, oculisque notant sibi quisque puellam
 Quam velit, et tacito pectore multa movent. 110
 Dumque, rudem praebente modum tibicine Tusco,
 Ludius aequatam ter pede pulsat humum,
 In medio plausu (plausus tunc arte carebant)
 Rex populo praedae signa petita dedit.
 Protinus exiliunt, animum clamore fatentes, 115
 Virginibus cupidas iniciuntque manus.
 Ut fugiunt aquilas, timidissima turba, columbae,
 Ut fugit invisos agna novella lupos:
 Sic illae timuere viros sine more ruentes;
 Constitit in nulla qui fuit ante color. 120
 Nam timor unus erat, facies non una timoris:
 Pars laniat crines, pars sine mente sedet;
 Altera maesta silet, frustra vocat altera matrem:
 Haec queritur, stupet haec; haec manet, illa fugit;
 Ducuntur raptae, genialis praeda, puellae, 125

Et potuit multas ipse decere timor.
 Siqua repugnarat nimium comitemque negabat,
 Sublatam cupido vir tulit ipse sinu,
 Atque ita 'quid teneros lacrimis corrumpis ocellos?
 Quod matri pater est, hoc tibi' dixit 'ero.' 130
 Romule, militibus scisti dare commoda solus:
 Haec mihi si dederis commoda, miles ero.
 Scilicet ex illo sollemnia more theatra
 Nunc quoque formosis insidiosa manent.
 Nec te nobilium fugiat certamen equorum; 135
 Multa capax populi commoda Circus habet.
 Nil opus est digitis, per quos arcana loquaris,
 Nec tibi per nutus accipienda nota est:
 Proximus a domina, nullo prohibente, sedeto,
 Iunge tuum lateri qua potes usque latus; 140
 Et bene, quod cogit, si nolis, linea iungi,
 Quod tibi tangenda est lege puella loci.
 Hic tibi quaeratur socii sermonis origo,
 Et moveant primos publica verba sonos.
 Cuius equi veniant, facito, studiose, requiras: 145
 Nec mora, quisquis erit, cui favet illa, fave.
 At cum pompa frequens caelestibus ibit eburnis,
 Tu Veneri dominae plaude favente manu;
 Utque fit, in gremium pulvis si forte puellae
 Deciderit, digitis excutiendus erit: 150
 Etsi nullus erit pulvis, tamen excute nullum:
 Quaelibet officio causa sit apta tuo.
 Pallia si terra nimium demissa iacebunt,
 Collige, et inmunda sedulus effer humo;
 Protinus, officii pretium, patiente puella 155
 Contingent oculis crura videnda tuis.
 Respice praeterea, post vos quicumque sedebit,
 Ne premat opposito mollia terga genu.
 Parva leves capiunt animos: fuit utile multis
 Pulvinum facili composuisse manu. 160
 Profuit et tenui ventos movisse tabella,
 Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem.
 Hos aditus Circusque novo praebebit amori,
 Sparsaque sollicito tristis harena foro.
 Illa saepe puer Veneris pugnavit harena, 165
 Et qui spectavit vulnera, vulnus habet.
 Dum loquitur tangitque manum poscitque libellum
 Et quaerit posito pignore, vincat uter,
 Saucius ingemuit telumque volatile sensit,
 Et pars spectati muneris ipse fuit. 170
 Quid, modo cum belli navalis imagine Caesar
 Persidas induxit Cecropiasque rates?

Nempe ab utroque mari iuvenes, ab utroque puellae
 Venere, atque ingens orbis in Urbe fuit.
 Quis non invenit turba, quod amaret, in illa? 175
 Eheu, quam multos advena torsit amor!
 Ecce, parat Caesar domito quod defuit orbi
 Addere: nunc, oriens ultime, noster eris.
 Parthe, dabis poenas: Crassi gaudete sepulti,
 Signaque barbaricas non bene passa manus. 180
 Ultor adest, primisque ducem profitetur in annis,
 Bellaque non puero tractat agenda puer.
 Parcite natales timidi numerare deorum:
 Caesaribus virtus contigit ante diem.
 Ingenium caeleste suis velocius annis 185
 Surgit, et ignavae fert male damna morae.
 Parvus erat, manibusque duos Tirynthius angues
 Pressit, et in cunis iam Iove dignus erat.
 Nunc quoque qui puer es, quantus tum, Bacche, fuisti,
 Cum timuit thyrsos India victa tuos? 190
 Auspiciis annisque patris, puer, arma movebis,
 Et vinces annis auspiciisque patris:
 Tale rudimentum tanto sub nomine debes,
 Nunc iuvenum princeps, deinde future senum;
 Cum tibi sint fratres, fratres ulciscere laesos: 195
 Cumque pater tibi sit, iura tuere patris.
 Induit arma tibi genitor patriaeque tuusque:
 Hostis ab invito regna parente rapit;
 Tu pia tela feres, sceleratas ille sagittas:
 Stabit pro signis iusque piumque tuis. 200
 Vincuntur causa Parthi: vincantur et armis;
 Eoas Latio dux meus addat opes.
 Marsque pater Caesarque pater, date numen eunti:
 Nam deus e vobis alter es, alter eris.
 Auguror, en, vinces; votivaque carmina reddam, 205
 Et magno nobis ore sonandus eris.
 Consistes, aciemque meis hortabere verbis;
 O desint animis ne mea verba tuis!
 Tergaque Parthorum Romanaque pectora dicam,
 Telaque, ab averso quae iacit hostis equo. 210
 Qui fugis ut vincas, quid victo, Parthe, relinquis?
 Parthe, malum iam nunc Mars tuus omen habet.
 Ergo erit illa dies, qua tu, pulcherrime rerum,
 Quattuor in niveis aureus ibis equis.
 Ibunt ante duces onerati colla catenis, 215
 Ne possint tuti, qua prius, esse fuga.
 Spectabunt laeti iuvenes mixtaeque puellae,
 Diffundetque animos omnibus ista dies.
 Atque aliqua ex illis cum regum nomina quaeret,

Quae loca, qui montes, quaeve ferantur aquae, 220
Omnia responde, nec tantum siqua rogabit;
Et quae nescieris, ut bene nota refer.
Hic est Euphrates, praecinctus harundine frontem:
Cui coma dependet caerulea, Tigris erit.
Hos facito Armenios; haec est Danaeica Persis: 225
Urbs in Achaemeniis vallibus ista fuit.
Ille vel ille, duces; et erunt quae nomina dicas,
Si poteris, vere, si minus, apta tamen.

Level 3bii

Lucretia – Her Story in Livy and Ovid

The background to this story is the overthrow of Rome's last king, the tyrant Tarquinius. Lucretia's rape is seen as a last terrible and unacceptable act on the part of the Tarquin family. Rome in future will have consuls, the first of whom is Brutus.

There are English translations of Livy Books 1 – 5 in both Penguin and Oxford Classics series – do use them freely. Also Ovid Fasti is in Penguin Classics.

The texts here are: Livy Book 1 Chapters 57,58,59,60.
Ovid Fasti ii lines 685 -852.
Livy Book 1 Chapter 9.

If time permits, Livy's version of the Rape of the Sabine Women (Livy 1 chapter 9) may be compared with Ovid's version in Ars Amatoria Book 1, which is included in the Ovid section of your text.

As a start, here is a brief summary of the Lucretia story, before you start Livy ch.57

Livy, in the first part of his history of Rome, describes the downfall of the kings and the establishment of the republic. The following incident hastened the overthrow of Rome's final king, Tarquin the Proud.

- Rōma regēbātur ā tyrannō superbō, cuius fīlius erat Sextus Tarquinius. Quādam nocte cum Tarquinius vīnum biberet cum amīcīs, coepērunt quisque uxōrem suam laudāre. Collātīnus dīxit suam Lucrētiam omnibus cēterīs praestāre:
- 5 "Nōs cōferāmus in meās aedēs videāmusque quid mea uxor nunc agat. Tum sciētis quantō melior sit mea Lucrētia quam aliae." Omnēs respondērunt, "Discēdāmus!" Cum ad illās aedēs vēnissent, fidēlem Lucrētiam nōn lūdentem, sed lānam dūcentem invēnērunt. Sextus, cum vidēret
- 10 quam pulchra et pudīca Lucrētia esset, malō amōre captus est. Paucīs diēbus post, cum abesset Collātīnus, iste revēnit. Cum, cēnā oblātā, in hospitāle cubiculum ductus esset, ad dormientem Lucrētiam vēnit: "Tacē!" inquit. "Sextus Tarquinius sum; ferrum in manū ferō. Cēde mihi aut tē necābō!" Cum Lucrētia necārī mallet, dēnique tamen vīcit Sextus eius pudīcītiā. Tum discessit. Sed Lucrētia omnia haec narrāvīt Collātīnō, quī iūrāvīt sē Sextum necātūrum esse. Tum Lucrētia sē necāvit, nē aliīs uxōribus vidērētur malō exemplō esse: "Ego mē culpā absolvō, sed poenā nōn
- 20 liberō," occidēns dīxit.

—adapted from Livy 1.57.6–58.11

* Sextus Tarquinius

Chapter 57 begins with the siege of the town/city of Ardea, which the king is attacking.

57 Ardeam Rutuli habebant, gens, ut in ea
 regione atque in ea aetate, divitiis praepollens;
 eaque ipsa causa belli fuit, quod rex Romannus cum
 ipse ditari, exhaustus magnificentia publicorum
 operum, tum praeda delenire popularium animos
 2 studebat, praeter aliam superbiam regno infestos
 etiam quod se in fabrorum ministeriis ac servili tam
 3 diu habitos opere ab rege indignabantur. Templata
 res est, si primo impetu capi Ardea posset; ubi id
 parum processit, obsidione munitionibusque coepta
 4 premi hostes. In his stativis, ut fit longo magis
 quam acri bello, satis liberi commensus erant, pri-
 5 moribus tamen magis quam militibus; regii quidem
 iuvenes interdum otium convivii comisationibusque
 6 inter se terebant. Forte potantibus his apud Sex. 15
 Tarquinium, ubi et Collatinus cenabat Tarquinius,
 Egrii filius, incidit de uxoris mentio. Suam quis-
 7 que laudare miris modis; inde certamine accenso
 Collatinus negat verbis opus esse; paucis id quidem
 horis posse sciri quantum ceteris praestet Lucretia. 20
 sua. 'Quin, si vigor inventae inest, consendimus
 equos invisimusque praesentes nostrarum ingenua?
 id cuique spectatissimum sit quod nec opinato viri
 8 adventu occurrerit oculis.' Incaluerant vino; 'Age
 sane' omnes; citatis equis avolant Romam. Quo 25
 cum primis se intendentibus tenebris pervenissent,
 9 pergunt inde Collatiam, ubi Lucretiam haudqua-
 quam ut regias nurus, quas in convivio luxuriae
 cum aequalibus viderant tempus terentes, sed nocte
 sera deditam lanae inter lucubrantes ancillas in 30
 medio aedium sedentem inveniunt. Muliebris certa-
 10 minis laus penes Lucretiam fuit. Adveniens vir
 Tarquinique excepti benigne; victor maritus comi-
 ter invitat regios iuvenes. Ibi Sex. Tarquinium mala
 libido Lucretiae per vim stuprandae capit; cum 35
 11 forma tum spectata castitas incitat. Et tum quidem
 ab nocturno juvenali ludo in castra redeunt.

The foul deed of Sextus Tarquinius.

58 Paucis interiectis diebus Sex. Tarquinius inscio
 2 Collatino cum comite uno Collatiam venit. Ubi
 exceptus benigne ab ignaris consilii cum post cenam
 in hospitale cubiculum deductus esset, amore ardens,
 postquam satis tuta circa sopitque omnes videban- 5
 tur, stricto gladio ad dormientem Lucretiam venit,
 sinistraque manu mulieris pectore oppresso 'Tace,
 Lucretia' inquit; 'Sex. Tarquinius sum; ferrum
 3 in manu est; moriere, si emiseris vocem.' Cum
 pavida ex somno mulier nullam opem, prope mortem 10
 imminentem videret, tum Tarquinius fateri amorem,
 orare, miscere precibus minas, versare in omnes
 4 partes muliebrem animum. Ubi obstinatum videbat
 et ne mortis quidem metu inclinari, addit ad metum
 dedecus: cum mortua iugulatum servum nudum 15
 positurum ait, ut in sordido adulterio necata dicatur.
 5 Quo terrore cum vicisset obstinatum pudicitiam velut
 (vi) victrix libido, profectusque inde Tarquinius ferox
 expugnato decore muliebri esset, Lucretia maesta
 tanto malo nuntium Romam eundem ad patrem 20
 Ardeamque ad virum mittit, ut cum singulis fidelibus
 amicis veniant; ita facto maturatoque opus esse;
 6 rem atrocem incidisse. Sp. Lucretius cum P. Valerio
 Volesi filio, Collatinus cum L. Iunio Bruto venit, cum
 quo forte Romam rediens ab nuntio uxoris erat con- 25
 ventus. Lucretiam sedentem maestam in cubiculo
 7 inveniunt. Adventu suorum lacrimae obortae,
 quaerentique viro 'Satin' salve?' 'Minime' inquit;

'quid enim salvi est mulieri amissa pudicitia? Ves-
 tigia viri alieni, Collatine, in lecto sunt tuo; ceterum 30
 corpus est tantum violatum, animus insons; mors
 testis erit. Sed date dexteram fidemque haud impune
 8 adultero fore. Sex. est Tarquinius, qui hostis pro
 hospite priore nocte vi armatus mihi sibi, si vos
 9 viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium.' Dant 35
 ordine omnes fidem; consolantur aegram animi
 avertendo noxam ab coacta in auctorem delicti:
 mentem peccare, non corpus et, unde consilium
 10 afuerit culpam abesse. 'Vos' inquit 'videritis quid
 illi debeat; ego me etsi peccato absolvo, supplicio 40
 non libero; nec ulla deinde impudica Lucretiae
 11 exemplo vivet.' Cultrum, quem sub veste abditum
 habebat, eum in corde defigit, prolapsaque in vulnus
 12 moribunda cecidit. Conclamat vir paterque.

Brutus leads the Romans against the reigning house of the Tarquins.

59. Brutus illis luctu occupatis cultrum ex vulnere Lucretiae extractum, manantem cruore prae se tenens, 'Per hunc' inquit 'castissimum ante regiam iniuriam sanguinem iuro, vosque, di, testes facio me L. Tarquinius Superbum cum scelerata coniuge et omni liberorum stirpe ferro, igni, quacumque dehinc vi possim, exsecutum, nec illos nec alium quemquam regnare Romae passurum.' Cultrum deinde Collatino tradit, inde Lucretio ac Valerio, stupentibus miraculo rei, unde novum in Bruti pectore ingenium.

Ut praeceptum erat iurant; totique ab luctu versi in iram, Brutum iam inde ad expugnandum regnum vocantem sequuntur ducem.

Elatum domo Lucretiae corpus in forum deferunt, concientque miraculo, ut fit, rei novae atque indignitate homines. Pro se quisque scelus regum ac vim queruntur. Movet cum patris maestitia, tum Brutus castigat lacrimarum atque inertium querellarum auctorque quod viros, quod Romanos deceret, arma capiendi adversus hostilia ausos. Ferocissimus quisque iuvenum cum armis voluntarius adest; sequitur et cetera iuventus. Inde patre praeside relicto Collatiae [ad portas] custodibusque datis, ne quis eum motum regibus nuntiaret, ceteri armati duce Bruto Romam profecti. Ubi eo ventum est, quacumque incedit armata multitudo, pavorem ac tumultum facit: rursus ubi anteire primores civitatis vident, quidquid sit, haud temere esse rentur. Nec minorem motum animorum Romae tam atrox res facit quam Collatiae fecerat; ergo ex omnibus locis urbis in forum curritur. Quo simul ventum est, praeco ad tribunum Celerum, in quo tum magistratu forte Brutus erat, populum advocavit. Ibi oratio habita nequaquam eius pectoris ingeniique quod simulatum ad eam diem fuerat, de vi ac libidine Sex. Tarquini, de stupro infando Lucretiae et miserabili caede, de orbitate Tricipitini, cui morte filiae causa mortis indignior ac miserabilior esset. Addita superbia ipsius regis miseriaeque et labores plebis in fossas

cloacasque exhauriendas demersae; Romanos homines, victores omnium circa populorum, opifices ac lapidas pro bellatoribus factos. Indigna Ser. Tulli regis memorata caedes et invecta corpori patris nefandoque vehiculo filia, invocatique ultores parentum di. His atrocioribusque, credo, aliis, quae praesens rerum indignitas haudquaquam relatu scriptoribus facilia subicit, memoratis incensam multitudinem perpulit ut imperium regi abrogaret exsulesque esse iuberet L. Tarquinius cum coniuge ac liberis. Ipse iunioribus qui ultro nomina dabant lectis armisque, ad concitandum inde adversus regem exercitum Ardeam in castra est profectus: imperium in urbe Lucretio, praefecto urbis iam ante ab rege instituto, relinquit. Inter hunc tumultum Tullia domo profugit exsecrantibus quacumque incedebat invocantibusque parentum furias viris mulieribusque.

The banishment of the Tarquins and the election of the first Consuls.

60. Harum rerum nuntiis in castra perlatis cum nova trepidus rex pergeret Romam ad comprimendos motus, flexit viam Brutus—senserat enim adventum—ne obvius fieret; eodemque fere tempore diversis itineribus Brutus Ardeam, Tarquinius Romam venerunt. Tarquinio clausae portae exsiliumque indictum: liberatorem urbis laeta castra accepere exactique inde liberi regis. Duo patrem secuti sunt,

qui exsulatum Caere in Etruscos ierunt. Sex. Tarquinius Gabios tamquam in suum regnum profectus, ab ultoribus veterum simultatum, quas sibi ipse caedibus rapinisque concierat, est interfectus.

L. Tarquinius Superbus regnavit annos quinque et viginti. Regnatum Romae ab condita urbe ad liberatam annos ducentos quadraginta quattuor. Duo consules inde comitiis centuriatis a praefecto urbis ex commentariis Ser. Tulli creati sunt, L. Iunius Brutus et L. Tarquinius Collatinus.

Ovid Fasti ii, 685-852

- 685 nunc mihi dicenda est regis fuga: traxit ab illa
 sextus ab extremo nomina mense dies.
 ultima Tarquinius Romanae genis habebat
 regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
 ceperat hic alias, alias everterat urbes,
 et Gabios turpi fecerat arte suos
- 690 manque trium minimus, proles manifesta Superbi,
 in medios hostes nocte silente venit.
 nudarant gladios: Occidite, dixit, inermes!
 hoc cupiant fratres Tarquiniusque pater,
 qui mea crudeli laceravit verbere terga.
 dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
 luna fuit; spectant iuvenem gladiosque recondunt
 tergaque deducta veste notata vident.
 flent quoque et ut secum tueatur bella precantur;
 callidus ignaris admittit ille viris.
- 700 iamque potens misso genitorem appellat amico,
 perpendi Gabios quod sibi monstret iter.
 hortus odoratis suberat cultissimus herbis
 sectus humum rivo leno sonantis aquae.
 illic Tarquinius mandata latentia nati
 accipit, et virga lilia summa meit.
 nuntius ut reddi decussaque lilia dixit,
 filius Agnosco iussa parentis, ait.
 nec mora: principibus caesis ex urbe Gabina
 traduntur ducibus moenia nuda suis.
- 710 ecce, nefas visur: mediis altaribus anguis
 exit et extinctis ignibus exta rapit.
 consultitur Phoebus: sors est ita reddita: Matri
 qui dederit princeps oscula, victor erit.
 oscula quisque suae matri properata tulerunt,
 non intellecto credula turba deo.
 Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
 tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis;
 ille iacens pronus matri dedit oscula Terrae,
 creditus offenso procubuisse pede.
 cingitur interea Romanis Ardea signis
 et patitur longas obsidione moras.
 dum vacat et metuunt hostes committere pugnam,
 Iudith in castris; oia milles agit.
 Tarquinius iuvenis socios dapibusque meroque
 accipit; ex illis rege creatus ait:
 Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello
 nec sinit ad patrios arma referre deos,
 equid in officio torus est socialis? et equid
 coniugibus nostris mutua cura sumus?
 quisque suam laudat: studis certamina crescunt,
 et fervet multo linguaque corque mero.
 surgit cui dederat clarum Collatia nomen:
 Non opus est verbis: credite rebus, ait.
 Nox superest: tollamur equis urbemque petamus!
 dicta placent, frenis impediuntur equi,
 pertulerant dominos: regalia protinus illi
 tecta petunt: custos in fore nullus erat.
 ecce nurus regis fuis per colla coronis
 inveniuntposito pervigilare mero.
 inde cito passu petitur Lucretia: nebat,
 ante torum calathi lamaque mollis erat.
 lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant,
 inter quas tenui sic ait illa sono:
 Mittenda est domino (nunc nunc properate, puellae!)
 quam primum nostra facta lacerna manu.
 quid tamen auditis? nam plura audire potestis:
 quantum de bello dicitur esse super?
 postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas,

750	improba, quae nostros cogis abesse viros. sint tantum reduce! sed enim temerarius ille est meus et stricto quolibet ense ruit. mens abit et morior quotiens pugnantis imago me subit, et gelidum pectora frigus habet. desinit in lacrimas intentaque fila remittit, in gremio vultum deposuitque suum. hoc ipsum decuit; lacrimae decuere pudicae, et facies animo dignaque parque fuit. Pone metum: veni! coniunx ait. illa revixit deque viri collo dulce pependit onus.	790	condere iam vultus sole parante suos. hostis ut hospes init penetrata Collatini: comiter excipitur: sanguine iunctus erat. quantum animis erroris inest! parat inscia rerum infelix epulas hostibus illa suis. functus erat dapibus; poscunt sua tempora somnum; nox erat et tota lumina nulla domo. surgit et aurata vagina deripit ensem et venit in thalamos, nupta pudica, tuos. utque torum pressit, Ferrum, Lucretia, mecumst. natus, ait, regis Tarquiniusque loquor. illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi aut aliquid toto pectore mentis habet, sed tremit, ut quondam stabulis depressa relictis parva sub infesto cum iacet agna lupo.	825	non oculos ideo sustulit illa suos. Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar, inquit, eloquar infelix dedecus ipsa meum? quaeque potest narrat restabant ultima: flevit et matronales erubere genae. dant veniam facto genitor coniunxque coactae: Quam, dixit, veniam vos datus, ipsa nego. nec mora: celato fixit sua pectora ferro et cecidit in patrios sanguinolenta pedes. tunc quoque iam moriens ne non procurabat honeste respicit; haec etiam cura cadentis erat.
760	intera iuvenis furiales regius ignes concipit et caeco raptus amore furit. forma placet niveusque color Flavique capilli, quique aderat nulla factus ab arte decor; verba placent et vox et quod corrumpere non est, quoque minor spes est hoc magis ille cupit. iam dederat cantus lucis praenuntius ales cum referunt iuvenes in sua castra pedem. carpitur attonitos absentis imagine sensus ille. recordanti plura magisque placent: Sic sedit, sic culta fuit, sic stamina nevit, neglectae collo sic lacuere comae; hos habuit vultus, haec illi verba fuerunt, hic color, haec facies, hic decor oris erat. ut solet a magno fluctus languescere flatu, sed tamen a vento qui fuit unda venit, sic quamvis aberat placitae praesentia formae, quem dederat praesens forma manebat amor. ardet et iniusti stimulis agitatae amoris comparat indigno vimque metumque toro. Exitus in dubios: audebimus ultimal dixit; Viderit: audentes forsque deusque iuvat. Cepimus audendo Gabios quoque. talia fatuus ense latus cinxit tergaque pressit equi.	795	quid faciat? pugnet? vincetur femina pugnans. clamet? at in dextra qui vetet ensis erat. effugiat? positus urgentur pectora palmis, tunc primum externa pectora tacta manu. instat amans hostis precibus pretioque minisque: nec prece nec pretio nec movet ille minis. Nil agis; eripiam, dixit, per crimina vitam: falsus adulterii testis adulter ero: interimam famulum cum quo deprenta fereis. succubuit famae victa puella metu. quid, victor, gaudes? haec te victoria perdet. heu, quanto regnis nox sterti una tuis. iamque erat orta dies; passis sedet illa capillis, ut solet ad nati mater itura rogam, grandaevumque patrem fido cum coniuge castris evocat, et posita venit uterque mora.	830	ecce super corpus communia damna gementes obliti decoris virque paterque iacent. Brutus adest tandemque animo sua nomina fallit, fixaque semianimi corpore tela rapit, stillantemque tenens generoso sanguine cultrum edidit impavidos ore minante sonos: Per tibi ego hunc iuro fortem castumque cruorem perque tuos Manes, qui mihi numen erunt, Tarquinium profuga poenas cum stirpe daturum. iam satius est virtus dissimulata diu. illa iacens ad verba oculos sine lumine movit visaque concussa dicta probare coma.
770	775	810	845		
780	785	820	850		
accipit aerata iuvenem Collata porta		hinc pater hinc coniunx lacrimas solantur et orant inducet; et caeco flentque paventque metu. ter conata loqui ter destitit, ausaque quarto	fertur in exsequias animi matrona virilis et secum lacrimas invidiamque trahit. vultus inane patet. Brutus clamore Quirites conciat et regis facta nefanda refert. Tarquinium cum prole fugit, capiti annua consuli iura, dies regnis illa suprema fuit.		

Livy 1.9.

*The rape of the Sabine women provides
wives for the Romans.*

9. Iam res Romana adeo erat valida, ut cuilibet finitimarum civitatum bello par esset; sed penuria mulierum hominis aetatem duratura magnitudo erat, quippe quibus nec domi spes prolis nec cum finitimis conubia essent. Tum ex consilio patrum Romulus legatos circa vicinas gentes misit qui societatem conubiumque novo populo peterent: urbes quoque ut cetera, ex infimo nasci; dein, quas sua virtus ac diuivent, magnas opes sibi magnumque nomen facere; satis scire origini Romanae et deos adfuisse et non defuturam virtutem; proinde ne gravarentur homines cum hominibus sanguinem ac genus miscere. Nusquam benigne legatio audita est; adeo simul spernebant, simul tantam in medio crescentem molem sibi ac posteris suis metuebant. Ac plerisque rogitantibus dimissi equod feminis quoque asylum aperuissent: id enim demum compar conubium fore. Aegre id Romana pubes passa et haud dubie ad vim spectare res coepit. Cui tempus locumque aptum ut daret Romulus, aegritudinem animi dissimulans, ludos ex industria parat Neptuno equestri sollemnes; Consualia vocat. Indici deinde finitimis spectaculum iubet; quantoque apparatum sciebant aut poterant, concelebrant ut rem claram exspectatamque facerent. Multi mortales convenere, studio etiam videndae novae urbis, maxime proximi quique, Caeninenses, Crustumini, Antemnates; iam Sabinorum omnis multitudo cum liberis ac coniugibus venit. Invitati hospitaliter per domos cum situm moeniaque et frequentem tectis urbem vidissent, mirantur tam brevi rem Romanam crevisse. Ubi spectaculi tempus venit deditaque eomentes cum oculis erant, tum ex composito orta vis signoque dato iuventus Romana ad rapiendas virgines discurrit. Magna pars forte in quem quaeque inciderat raptae; quasdam forma excellentes, primoribus patrum destinatas, ex plebe homines quibus datum negotium erat domos deferebant. Unam ante alias specie ac pulchritudine insignem a globo Thalassii cuiusdam raptam ferunt multisque sciscitantibus cuinam eam ferrent, identidem ne quis violaret Thalassio ferri clamitatum; inde nuptialem hanc vocem factam.

13 Turbato per metum ludicro maesti parentes virginum profugiunt, incusantes violati hospitii foedus deumque invocantes cuius ad sollemne ludosque per fas ac fidem decepti venissent. Nec raptis aut spes de se melior aut indignatio est minor. Sed ipse Romulus circumibat docebatque patrum id superbia factum qui conubium finitimis negassent; illas tamen in matrimonio, in societate fortunarum omnium civitatisque et quo nihil carius humano generi sit liberum fore; mollirent modo iras et, quibus fors corpora dedisset, darent animos; saepe ex iniuria postmodum gratiam ortam; eoque melioribus usuras viris quod adnisorus pro se quisque sit ut,

cum suam vicem functus officio sit, parentium etiam patriaeque expleat desiderium. Accedebant blanditiae virorum, factum purgantium cupiditate atque amore, quae maxime ad muliebre ingenium efficaces preces sunt.